

Жуковський В. М.

**Моральні цінності в сучасній
американській філософії освіти
та їх вплив на практику
морального виховання**

У статті подано визначення поняття моральних цінностей американськими філософами в галузі освіти, характеризується інтерпретація цього поняття мислителями різних філософських напрямків, описується плюралізм у тлумаченні моральних цінностей та його наслідки для практики морального виховання в американській школі.

В американській філософії освіти моральні цінності визначаються як сукупність керівних моральних принципів, норм і вірувань, які спрямовують рішення та дії особистості і надають їм узгодженості. Підкреслюється також велике значення моральних цінностей для формування характеру та регулювання поведінки людини (Rowntree, 1982; Watson, 1990; Licona, 1991).

Проблема моральних цінностей є однією з центральних і найбільш дискутованих у системі морального виховання американської філософії освіти (Raths, Harmin, Simon, 1966; Purpel, Ryan, 1976; Simon, Howe, Kirschenbaum, 1978; Carlson, 1985; Colier, 1988; Graham, 1988; Sichel, 1988; Thomas, 1989; Scotter, 1991; Heslep, 1995; Lockwood, 1976; 1991; 1995; Wattenberg, 1995; Lickona, 1991; 1995; 1998; Benninga, Wynne, 1998; Etzioni, 1998; Kohn, 1998). Разом з тим серед американських філософів і педагогів немає однастайності в розумінні у тлумаченні самого поняття моральні «цінності». Так, філософи-об'єктивісти вважають, що моральні цінності носять об'єктивний і універсальний характер. Прихильники цього напрямку стверджують, що характер моральних цінностей не залежить від історичного періоду, суспільних відносин, оточуючого середовища, культури і притаманні для всіх людей, де б вони не проживали. З іншого боку, філософи-релятивісти переконані, що немає і не повинно бути ніяких об'єктивних, абсолютних і універсальних моральних цінностей, які характерні для всіх історичних епох і

визначають поведінку всіх людей. Прихильники цього підходу стверджують, що моральні цінності мають відносний характер і у великій мірі залежать від генетичної структури індивідумів, культури держав, у яких вони проживають, суспільно-економічних особливостей, історичних реалій тощо. Моральні цінності, на думку релятивістів, змінюються з плином часу і з ходом соціального розвитку. Філософи-суб'єктивісти, у свою чергу, заперечують об'єктивність та універсальність моральних цінностей, пояснюють їх як результат особистих відчуттів індивідуума, його уподобань, рішень, досвіду, культури, віку, відношення до дійсності та її інтерпретації (Angeles, 1981, с. 310-311).

Плюралізм в інтерпретації характеру та суті моральних цінностей призвів до того, що деякі автори почали вважати, що, оскільки жодна система моральних цінностей не є правильною і прийнятною для всіх, то людям слід виробляти свої власні цінності і дотримуватись їх. Ці автори стверджують, що вчителі шкіл не повинні виховувати учнів на певних цінностях, тому що це є нав'язування норм поведінки молодшим старшими, а лише допомагати школярам з'ясовувати свої власні цінності, виступати організаторами відповідних вправ і дискусій, залишаючись при цьому нейтральними (Raths, Harmin, Simon, 1966; Simon, Howe, Kirschenbaum, 1978). Окремі філософи наголошують, що в умовах зростання плюралізму цінностей і норм людям потрібні нові етичні орієнтації. Етнокультурна складність сучасного американського суспільства призвела до того, що моральний консенсус серед його жителів більше неможливий і жоден комплекс моральних цінностей не є прийнятним для всіх (Heslep, 1995, с. 51). Разом з тим, в американському суспільстві все частіше звучить думка про те, що більшість американців готова піти на компроміс задля спільних моральних принципів. За глибоким переконанням багатьох філософів і педагогів моральні норми, з допомогою яких групи різного етнокультурного спрямування повинні керуватись у своїй поведінці, мають бути спільними для всіх. Прийняття спільних критеріїв морального суспіль-

ства створить мінімум труднощів у житті членів нації і забезпечить американців альтернативою релятивізму, який підривав мораль у суспільстві упродовж кількох десятиліть (Heslep, 1995, с. 51-52).

Існування в американському суспільстві ідеї морального плюралізму породжує багато проблем для тих педагогів, які намагаються виховувати молоде покоління на моральних цінностях, прищеплювати моральні норми та готувати учнів до гуманного, доброчесного та морального життя. Однією з них є те, що навіть в умовах, коли загальна ідея морального виховання має широку суспільну підтримку і багато шкіл впроваджують її, є цілий ряд шкільних установ, які вагаються, адже на своєму шляху вони мусять зіткнутись з великою кількістю культур і сімей, які сповідують різні, нерідко полярні моральні цінності. Вчителів непокоїть можливий опір окремих батьків продуманому і систематичному процесові виховання на моральних цінностях. Іншою проблемою, яку породжує моральний плюралізм суспільства, є недостатній рівень узгодженості стосовно того, які моральні норми вчителі повинні передавати учням. У ситуації, коли педагоги мають здійснювати моральне виховання, вони, як правило, займають одну з двох можливих позицій: приймають певну виховну практику під тиском пропаганди, закликів, популярності або спонукають учнів обговорювати моральні ситуації, розкривати моральні проблеми та аналізувати цінність альтернативних моральних суджень, а самі при цьому залишаються морально нейтральними (Sichel, 1988, с. 50-52).

Все зростаюча невпевненість у тому, які моральні цінності повинні стати морального виховання в школі, призводить до зниження ефективності морального виховання американських школярів (Heslep, 1995, с. 7). Сьогодні цілий ряд вчених переконані, що американські державні школи не в змозі забезпечити належний рівень морального виховання і формувати високоморальних громадян (Thomson, 1992; Viadero, 1992, Benninga, Wynne, 1998). Кілпатрік, наприклад, з тривогою пише про кризу в моральному вихованні в державних школах США і зазначає, що учні шкіл нерідко не можуть

відрізнити добро від зла, і цей факт породжує занепокоєння. Далі цей автор констатує, що кожного місяця в американських державних школах реєструється 525 тисяч випадків нападів, вимагання грошей, крадіжок. Щороку близько трьох мільйонів злочинів скоюється на території шкіл чи поблизу них, по 16 тисяч кожного дня.

Ситуація не краща і за межами школи. Число самогубств серед молодих людей за останні 30 років зросло на 300 відсотків, кожний сьомий підліток намагався вчинити самогубство. Вживання наркотиків і алкоголю набрало широкого масштабу. Сексуальна активність школярів постійно перебуває на високому рівні (Kilpatrick, 1992, С. 12-14).

Таким чином, плюралізм і невизначеність характеру і змісту моральних цінностей в американському суспільстві приводить до значних труднощів у розробці концепції морального виховання та в організації морального виховання в школі.

Результатом такої невизначеності є підвищення рівня аморальності серед американських школярів.

Література:

1. Angeles, P. A. (1981). Values. In Dictionary of philosophy, (pp. 310-311). New York: Harper & Row.
2. Benninga, J. S., Wynne, E. A. (1998). Keeping in character. A time solution. *Phi Delta Kappan*, pp. 439-445.
3. Carlson, A. C. (1985). On Parents children, and the nation-state. In C. Horn (Ed.), *Whose values? The battle for morality in pluralistic America* (pp. 53 - 72). Ann Arbor, Michigan: Servants Books.
4. Colier, G. (1988). Higher education and the critique of values. *Journal of Moral Education*, 17 (1), 21-26.
5. Etzioni, A. (1998, February). How not to discuss character education. *Phi Delta Kappan*, pp. 446-448.
6. Graham, H. (1988, September 26). Values lessons return to the classroom. *The Wall Street Journal*, p. 33.
7. Heslep, R. D. (1995). *Moral education for Americans*. Westport: Praeger Publishers.
8. Kilpatrick, W. K. (1992). *Why Johnny can't tell right from wrong*. New York: Simon & Schuster.
9. Kohn, A. (1998, February). Adventure in ethics versus behavior control. A reply to my critics. *Phi Delta Kappan*, pp. 445-460.
10. Lickona, T. (1995). The return of character education. In J. W. Noll (Ed.), *Taking sides: Clashing views on controversial educational issues* (pp. 50-56), Gullford, Connecticut: The Dushkin Publishing Group.

11. Lockood, A. L. (1976). A critical view of values clarification. In D. Purple, K. Ryan (Eds.), *Moral education ...It comes with the territory* (pp. 152-170). Berkeley: McCutchan Publishing Corporation.

12. Lockwood, A. L. (1991, April/May). The ten percent solution. *Social Education*, pp. 246-248.

13. Lockwood, A. L. (1995). A letter to character educators. In J. W. Noli (Ed.), *Taking sides: Clashing views on controversial educational issues* (pp. 57-62). Guilford, Connecticut: The Dushkin Publishing Group.

14. McClellan, E. B. (1992). *Schools and the shaping of character: Moral education in America, 1607 - present*. Bloomington: Indiana University.

15. Rath, L. E., Harmin, M., & Simon, S. B. (1966). *Values and teaching: working with values in the classroom*. Columbus: Charles E. Merrill Publishing.

16. Rowntree, D. (1982). Values. In *A dictionary of education*. (p. 339). Totowa, New Jersey: Barnes & Noble Books.

17. Scotter, R. D. van (1991). *Public schools in America: A reference book*. Santa Barbara: ABC-CLIO Publishers.

18. Sichel, B. A. (1988). *Moral education. Character, community, and ideals*. Philadelphia: Temple University Press.

19. Simon, S. B., Howe, L. W., & Kirschenbaum, H. (1978). *Values clarification: handbook of strategies for teachers and students* (Rev. ed.). New York: Hart Publishing Company.

20. Thomas, M. A. (1989). Proposed taxonomy of moral values. *Journal of Moral Education*, 18, 60-75.

21. Thompson, D. (1992, November 22). Why kids are morally illiterate. *Catholic Twin Circle*, pp. 4-5.

22. Viadero, D. (1992, October 21). Election talk aside, education in values gains momentum. *Education Week*, pp.12-13.

23. Watson, M. L. (1990). *Values Education: An Imperative For 1990s School Reform*. Unpublished master's thesis. Northern Illinois University, Illinois, DeKalb.

24. Wattenberg, B. (1995). *Values matter most: How republicans or democrats or a third party can win and review the American way of life*. New York: The Free Press.

25. Wynne, E. A., Ryan, K. (1993). Curriculum as a moral educator. *American Educator*, pp. 20-48.